

ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อ ความเป็นส่วนตัวของผู้ชายข้ามเพศ ในห้องน้ำสาธารณะตามห้างสรรพสินค้า

ศุทธา มั่นคง¹

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
paperper.munk@gmail.com

ธนธร กิตติกานต์²

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
thanathorn.k@bu.ac.th

อันธิกา สวัสดิ์ศรี³

คณะสถาปัตยกรรม ศิลปะและการออกแบบ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
mailantika@gmail.com

Received 2021-08-16; Revised 2021-10-03; Accepted 2021-10-04

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นส่วนตัวของผู้ชายข้ามเพศ (transmen) ที่ได้ประสบปัญหาเชื่อมโยงกับความเป็นส่วนตัวการใช้ห้องน้ำอย่างมีนัยยะสำคัญ ด้วยเหตุนี้จึงตั้งคำถามว่าปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมใดที่เป็นอุปสรรคต่อการใช้ห้องน้ำสาธารณะของผู้ชายข้ามเพศและแนวทางออกแบบห้องน้ำสาธารณะที่ใช้งานได้อย่างเท่าเทียมต่อทุกเพศวิถีควรเป็นอย่างไร การศึกษานี้เก็บข้อมูลสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากกลุ่มผู้ชายข้ามเพศ จากนั้นหาแนวทางแก้ไขปัญหภายในห้องน้ำเพื่อสร้างความเป็นส่วนตัวที่สอดคล้องตามหลักทฤษฎี Queer Universal Design สุดท้ายนำสิ่งที่ได้ไปสอบถามบุคคลทุกเพศวิถีในสังคมว่าคิดเห็นอย่างไรในวิธีการแก้ไขปัญหานี้ ผลการศึกษพบว่าปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดปัญหาต่อความเป็นส่วนตัวของผู้ชายข้ามเพศ คือ ปัจจัยด้านกายภาพและทัศนคติในการใช้ห้องน้ำ เนื่องจากการจัดรูปแบบห้องน้ำที่มีเพียงห้องน้ำชายและห้องน้ำหญิงเท่านั้น ดังนั้น ผู้วิจัยต้องการนำเสนอแนวคิดการออกแบบห้องน้ำสาธารณะสำหรับทุกเพศ all-gender เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่สามารถสร้างการยอมรับได้อย่างเท่าเทียม

คำสำคัญ : ห้องน้ำสาธารณะ ความเป็นส่วนตัว ผู้ชายข้ามเพศ

¹ นักศึกษาปริญญาโท

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

Environmental Factors that effect privacy of Transmen in department stores' public restrooms

*Sudta Munkong*¹

*Faculty of Architecture, Bangkok University
paperper.munk@gmail.com*

*Thanathorn Kittikant*²

*Faculty of Architecture, Bangkok University
thanathorn.k@bu.ac.th*

*Antika Sawadsri*³

*School of Architecture, Art and Design, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang
mailantika@gmail.com*

Abstract

The objective of this research was to study problems regarding privacy of transmen while using public restrooms. This raised questions such as 'Which Environmental factors can cause obstacles for transmen while using the public Restroom?' and 'How to guide a suitable design of public restroom for all sexualities?'. This research was conducted by conceptual framework called 'Design Thinking' through gathering information regarding privacy problems while using public restrooms with an in-depth interview. Further procedure was to conduct group discussion along with collaborative design by all sexualities key informants to solve privacy problems in accordance with 'Queer Universal Design', then inquiring people from different sexualities in society about their opinion on the models.

This study has found that; surrounding factors and attitudes toward the use of restrooms due to an exclusively categorization only male and female, undoubtedly caused privacy problems to transmen.

¹ Master Degree Student

² Assistant Professor, Ph.D.

³ Assistant Professor, Ph.D.

Hence there is a need for introducing ‘All-Gender Restroom’ which will be correctively designed according to ‘Queer Universal Design’ theory as an equally acceptable concept for all people.

Keywords: public restroom, privacy, transmen

บทนำ

ประเทศไทยถูกขนานนามจากต่างชาติว่าเป็นแดนสวรรค์ของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ แต่เนื่องจากการยอมรับทางสังคมยังไม่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง มีการเลือกปฏิบัติ ทำให้พวกเขาไม่สามารถใช้ห้องน้ำสาธารณะได้โดยปกติสุข ทั้งจากการกีดกัน ขับไล่ เรายังคงพบเหตุการณ์การเลือกปฏิบัติและใช้ความรุนแรงต่อกลุ่มคนเหล่านี้ในห้องน้ำสาธารณะอยู่บ่อยครั้ง นั่นจึงเป็นประเด็นที่สะท้อนได้ว่าประเทศไทยเองยังคงมีช่องว่างของความเหลื่อมล้ำทางความหลากหลายทางเพศในสังคมอยู่ (บุษกร สุริยสาร, 2557) จากการสัมภาษณ์ประสบการณ์ของผู้ชายข้ามเพศอันหมายถึงผู้ชายที่เกิดในร่างกายผู้หญิง ไม่ว่าข้ามเพศเป็นผู้ชายแล้วหรือยังไม่ข้ามเพศที่มีลักษณะเป็น “ทอม” ทำให้ทราบถึงปัญหาบางส่วนของคนกลุ่มดังกล่าวที่ถูกกลั่นแกล้งและมีความเป็นส่วนตัวและถูกกีดกันไม่ให้ใช้ห้องน้ำสาธารณะ ตัวอย่างเช่น ถูกตรวจสอบความเป็นเพศก่อนเข้าห้องน้ำ ถูกขับไล่จากห้องน้ำ เป็นต้น ดังนั้น การศึกษานี้จึงตั้งคำถามว่า “ปัจจัยสภาพแวดล้อมใดเป็นปัญหาต่อความเป็นส่วนตัวในการใช้ห้องน้ำสาธารณะตามห้างสรรพสินค้าของผู้ชายข้ามเพศ” และ “แนวทางการออกแบบห้องน้ำสาธารณะในห้างสรรพสินค้า ที่ช่วยลดอุปสรรคของผู้ชายข้ามเพศ และสามารถเข้าใช้งานได้อย่างสบายใจต่อทุกเพศวิธินั้นควรเป็นอย่างไร”

อนึ่ง ผู้วิจัยได้ศึกษาด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการแนวคิด Design thinking จากปัญหาของกลุ่มผู้ชายข้ามเพศในการใช้งานห้องน้ำสาธารณะในห้างสรรพสินค้า ต่อมาหาแนวทางการออกแบบจากกลุ่มตัวอย่างที่มีความหลากหลายทางเพศวิถีโดยเลือกบริเวณภายในห้องน้ำสาธารณะในห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ในเขตกรุงเทพฯ ชั้นในย่านศูนย์กลางธุรกิจ โดยเฉพาะสยามสแควร์ เนื่องจากพื้นที่นี้เป็นภาพสะท้อนทางสังคมที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีประชากรที่หลากหลายมาใช้บริการ เป็นพื้นที่ที่มีหลากหลายทางเพศ หลากหลายอาชีพ และหลากหลายช่วงอายุ จึงนำห้องน้ำที่มีขนาดพื้นที่ใช้สอยมากที่สุดและน้อยที่สุดมาใช้ในการนำเสนอแนวทางการออกแบบในรูปแบบของห้องน้ำสาธารณะและนำผังตัวอย่างนี้ไปเก็บข้อมูลจากบุคคลทุกเพศวิถีเพื่อสอบถามถึงข้อคิดเห็น

วัตถุประสงค์งานวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงปัญหาความเป็นส่วนตัวของผู้ชายข้ามเพศ ในการใช้งานห้องน้ำสาธารณะในห้างสรรพสินค้า
2. เพื่อสร้างแนวทางการสร้างเป็นส่วนตัวในการใช้งานภายในห้องน้ำสาธารณะ สำหรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

สมมติฐาน

1. ปัญหาความเป็นส่วนตัวในการเข้าห้องน้ำสาธารณะในห้างสรรพสินค้าสำหรับผู้ชายข้ามเพศนั้น คือ เกิดจากห้องน้ำแบ่งแยกเพศเพียงชายและหญิงเท่านั้น เป็นเหตุให้คนกลุ่มนี้ถูกตัดสินอัตลักษณ์ทางเพศ ดังนั้น การออกแบบ All-Gender restroom สามารถตอบโจทย์ความเป็นส่วนตัวที่คนข้ามเพศสามารถเข้าห้องน้ำได้อย่างสบายใจ
2. แนวทางการออกแบบของทฤษฎี Queer Universal Design สามารถแก้ไขปัญหาด้านความเป็นส่วนตัวของผู้ชายข้ามเพศได้ เนื่องจากเป็นการออกแบบโดยคำนึงถึงผู้ใช้งานที่มีความหลากหลายทางเพศ และสามารถใช้งานร่วมกับทุกเพศวิถีได้อย่างเท่าเทียม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ในการใช้งานของผู้ชายข้ามเพศในสังคมไทย
2. เพื่อส่งเสริมนวัตกรรมใหม่ในการสร้าง All-Gender restroom ตามหลักทฤษฎี Queer Universal Design ที่เหมาะสมกับบริบทไทย โดยคำนึงถึงความเป็นส่วนตัวต่อทุกเพศวิถี ที่ทุกคนจะได้ประโยชน์ต่อการในพื้นที่สาธารณะอย่างเท่าเทียม
3. ทำให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวต่อทุกเพศวิถี ในการใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกัน

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มผู้มีเพศวิถีที่หลากหลายหรือที่เรียกว่า LGBTIQ+ non-binary นั้นประกอบด้วย เลสเบียน (lesbian) คือ หญิงรักหญิง เกย์ (gay) คือ ชายรักชาย ไบเซ็กชวล (bisexual) คือ ผู้ที่สามารถรักได้ทุกเพศ ทรานส์เจนเดอร์ (transgender) คือ คนข้ามเพศ อินเตอร์เซ็กส์ (intersex) คือ เพศกำกวมหรือผู้มีสองอวัยวะเพศ เควียร์ (queer)

คือ ผู้ที่อยู่นอกขอบทางกรอบเพศ และ นอนไบนารี (non-binary) คือ ผู้ที่อยู่นอกระบบสองเพศ ฯลฯ เมื่อคนข้ามเพศมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นเพศตรงข้ามกับเพศกำเนิด คนภายนอกจึงเห็นการแสดงออกทางเพศของคนกลุ่มนี้ชัดเจนโดยผ่านกิริยา วาจา การแต่งตัว ที่ตรงข้ามกับเพศกำเนิด แต่จะมีความต้องการผ่าตัดแปลงเพศให้ตรงกับจิตใจหรือไม่ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของบุคคล

กลุ่มคนข้ามเพศสามารถแบ่งแยกได้เป็น ทรานส์เวสไต์ (transvestite) คือ คนที่ไม่ต้องการผ่าตัดแปลงเพศ แต่มีความพึงพอใจกับการแต่งกาย รู้สึกและต้องการแสดงออกแบบเพศตรงข้าม ส่วนทรานส์เซ็กชวล (transsexual) คนข้ามเพศที่ต้องการเปลี่ยนร่างกายให้ตรงกับจิตใจ จะริเริ่มกระบวนการแล้วหรือไม่ก็ได้ โดยกระบวนการข้ามเพศแต่ละขั้นตอนนั้นมีตั้งแต่เริ่มใช้ฮอร์โมนบำบัดจนกระทั่งผ่าตัดแปลงเพศ ซึ่งจะหยุดที่ขั้นตอนไหนก็ได้ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจแต่ละบุคคล (Killermann, 2017) สำหรับผู้ชายข้ามเพศ อันหมายถึงหญิงที่ต้องการข้ามเพศเป็นชายนั้น กระบวนการแปลงเพศต้องเข้ารับบริการทางการแพทย์หลายขั้นตอน เริ่มจากการพบจิตแพทย์ 2 ท่าน เพื่อรับการประเมินว่าสามารถใช้ชีวิตอยู่ในบริบทความเป็นชายในสังคมได้ และสมควรได้รับฮอร์โมนเพื่อเปลี่ยนแปลงสรีระ ฮอร์โมนจะส่งผลให้ไม่มีประจำเดือน เสียงแตกห่อมนุ่ม เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสรีระ ทั้งขน ผิวพรรณ มวลกล้ามเนื้อ และโครงหน้าที่เปลี่ยนไปเหมือนผู้ชาย ขั้นตอนการผ่าตัดแปลงเพศอันประกอบด้วย การผ่าตัดหน้าอก การผ่าตัดมดลูกและรังไข่ การผ่าตัดเย็บปิดช่องคลอดและยึดท่อปัสสาวะ ส่วนขั้นตอนสุดท้ายคือการผ่าตัดสร้างอวัยวะเพศชายซึ่งจะต้องทำห่างจากการผ่าตัดช่วงแรกเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 6 เดือน ทั้งนี้ การผ่าตัดแปลงเพศนั้นจะหยุดที่ขั้นตอนไหนก็ได้แล้วแต่ความพึงพอใจส่วนบุคคล (กาญจน์สนันท์ ดอกพุ่ม, 2561, น.10-64)

อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยจะถูกมองว่าเป็นประเทศที่ยอมรับและเปิดกว้างสำหรับกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ แต่งานวิจัยที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าคนกลุ่มนี้ยังไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมไทยอย่างแท้จริง ด้วยอคติและการขาดความรู้ความเข้าใจของสังคม คนกลุ่มนี้ยังถูก

เลือกปฏิบัติที่ไม่ได้รับสิทธิเท่าเทียมในหลายมิติ เช่น เรื่องพื้นฐานในชีวิตประจำวันอย่างการเข้าห้องน้ำ การที่ห้องน้ำสาธารณะส่วนใหญ่ของประเทศไทยยังจำแนกตามกรอบเพศส่งผลให้ผู้ชายข้ามเพศหลายคนเลือกที่จะกลั้นปัสสาวะเพราะประสบการณ์จากการถูกขับไล่ กลั่นแกล้ง และละเมิดความเป็นส่วนตัว (บุษกร สุริยสาร, 2557) ดังนั้น การออกแบบห้องน้ำในฐานะของพื้นที่สาธารณะที่ดีจึงควรเป็นพื้นที่ที่สร้างขึ้นเพื่อประชาชนทุกคน สามารถเข้าถึงและเชื่อมต่อ เป็นสถานที่เข้าถึงได้ง่ายและมองเห็นได้ชัด รู้สึกปลอดภัย เดินทางสะดวกและสะอาด ควรจะมีภาพลักษณ์ที่ดี เป็นพื้นที่ที่มีการใช้งานสามารถจัดกิจกรรม หรือเป็นพื้นที่ให้คนในสังคมได้มีส่วนร่วมเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชน รวมไปถึงการเข้าสังคม โดยการสร้างสังคมที่ดีนั้นควรมีคนทุกเพศทุกวัยสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างเท่าเทียม (ลัทธิธรรมลัทธิพงษ์กุล, 2559)

ประเด็นสำคัญในการออกแบบพื้นที่สาธารณะสำหรับกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ คือปรับเปลี่ยนสภาพความเป็นส่วนตัวในพื้นที่สาธารณะ อันประกอบด้วย *ระยะเว้นว่างส่วนบุคคล* เป็นการสร้างระยะเว้นห่างที่มีผลต่อการรับรู้ด้วยจากประสาทสัมผัสอย่างการมองเห็น กลิ่น การได้ยินเสียงพูดคุย หรือการสัมผัสโดยตรง ที่เกิดขึ้นในสถานที่สาธารณะ *การลดทอนการรับรู้จากภายนอก* จะมีสิ่งเบี่ยงเบนหรือกำบังอย่าง “ผนัง” ที่ลดทอนไม่ว่าการรับรู้ทางสายตา กลิ่น เสียง การสัมผัส *ควบคุมการบุกรุกจากสาร* เป็นการควบคุมเพื่อกำหนดพื้นที่ของกิจกรรมนั้น ๆ เป็นการป้องกันบุกรุกจากสารที่ไม่ต้องการ อย่างเช่น ภาพที่ไม่น่ามอง กลิ่นที่ไม่พึงประสงค์ เป็นต้น (พุทธิกันต์ สมมาตย์, 2554, น. 95-110.)

นอกจากการสร้างสภาพความเป็นส่วนตัวแล้ว การออกแบบพื้นที่สาธารณะที่ดียังควรนึกถึงหลัก Queer Universal Design ที่เกิดขึ้นจากการนำหลักคิดของ Queer Theory มาพัฒนาร่วมเข้ากับหลักการออกแบบของ Universal Design จนเกิดแนวคิดใหม่คือ “การไม่มองผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศว่าแตกต่างหรือ

ผิดปกติไปจากบุคคลทั่วไป” Queer Universal Design จึงออกแบบมาเพื่อทุกคน ทุกเพศ โดยจินตนาการถึงโลกที่มีผู้คนซึ่งมีความแตกต่างสามารถเข้าถึงการให้บริการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้เหมือนกัน ไม่มีการแบ่งแยกหรือให้สิทธิผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศพิเศษกว่าคนอื่น ตัวอย่างเช่น ไม่สร้างห้องน้ำเพื่อคนข้ามเพศโดยเฉพาะ แต่สร้างห้องน้ำตามปกติที่สามารถเข้าใช้ร่วมกับผู้อื่นได้ หลักการของ Queer Universal Design มีประเด็นหลักอยู่ 7 ประการ ได้แก่ 1) การที่ทุกคนในสังคมสามารถเข้าใช้งานได้อย่างเท่าเทียม ไม่ว่าจะมีความพิการหรืออัตลักษณ์ทางเพศหรืออัตลักษณ์ทางเพศแบบใด ก็ไม่แตกต่างจากคนอื่นในสังคม เช่น ไม่ต้องการสร้างห้องน้ำแยกสำหรับคนข้ามเพศโดยเฉพาะ แต่ให้ห้องน้ำทุกแห่งคนข้ามเพศเข้าใช้ได้เหมือนกับทุกคน 2) การออกแบบให้มีความยืดหยุ่นในการใช้งาน เพื่อตอบสนองความต้องการแต่ละบุคคลที่มีวิถีชีวิตแตกต่างกัน 3) มีความเรียบง่ายอันเกิดจากความสามารถในรับรู้ที่เข้าใจได้ง่าย ไม่ต้องอธิบายเพิ่มเติมเรื่องเพศหรือรสนิยมทางเพศ 4) การสื่อสารข้อมูลเป็นที่ยอมรับได้อย่างชัดเจน ระบุงการสื่อสารที่ไม่สบายใจต่อกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ 5) การเปิดใจกว้างมองความหลากหลายทางเพศว่าเป็นมนุษย์ธรรมดาที่ไม่มีความแตกต่างจากเพศหญิงชาย 6) มีความปลอดภัยต่อความรุนแรงทางเพศด้านกายภาพและด้านทัศนคติ และ 7) การคำนึงถึงความสบายใจ ความเป็นส่วนตัวเรื่องของอัตลักษณ์และรสนิยมทางเพศ (Monika & Jason, 2012, pp.61-63.)

กรณีศึกษาที่สำคัญของการออกแบบห้องน้ำโดยใช้หลักการ Queer Universal Design คือ ห้องน้ำของโรงพยาบาลนอร์ท อะลาโม ดราฟท์เฮาส์ เมืองออสติน ในรัฐเท็กซัส สหรัฐอเมริกา โดยบริษัท เวส อาร์คิเทคเจอร์ เป็นผู้ออกแบบ มีแนวคิดการสร้างห้องน้ำแบบเป็นกลางทางเพศ อันหมายถึง ห้องน้ำที่ไม่ระบุเพศ ทุกคนสามารถเข้าใช้ได้ เพราะคนบางกลุ่มอาจจะมีการนิยามตัวตนที่ไม่มีเพศหรือเป็นกลางทางเพศ ผู้ออกแบบได้นำเสนอการออกแบบมา 2 แผนผัง (ภาพที่ 1) เป็นรูปแบบที่มีข้อดีข้อเสียที่แตกต่างกัน ทำให้เห็นข้อดีด้านความเป็นส่วนตัว และข้อเสียเรื่องการจัดการเวลาต่อคิวที่ใช้เวลานาน

ในการเข้าห้องน้ำ ซึ่งห้องน้ำรูปแบบ เอ มีอ่างล้างหน้า ในแต่ละห้องส้วม ที่ให้ความเป็นส่วนตัวขณะใช้งาน แต่จำนวนผู้ใช้งานอาจจะล้นตัวลง เพราะทุกคนอาจจะใช้เวลาอยู่ในห้องส้วมนานกว่าปกติ และไม่มียอ่างล้างมือที่จัดไว้ตรงกลางห้องน้ำ แต่ถูกจัดไว้เพียงโซนโถปัสสาวะเท่านั้น ห้องน้ำรูปแบบ บี สามารถใช้อ่างล้างมือที่ติดตั้งอยู่กลางห้องน้ำร่วมกับผู้อื่น โดยอ่างล้างมือจำนวน 6 หลุมนี้ จะเพิ่มความสะดวกรวดเร็วต่อการใช้งานภายในห้องน้ำ และมีกระจกพร้อมสบู่ล้างมือสำหรับทำความสะอาด (Tim, 2016) การออกแบบห้องน้ำของโรงภาพยนตร์นี้ตรงหลักการของ Queer Universal Design คือ มีการคำนึงถึงคนที่ต้องใช้ห้องน้ำคนพิการไม่ว่าจะพาเด็กเข้าห้องน้ำพร้อมกับครอบครัวได้ ทำให้เกิดการใช้นานร่วมกันอย่างเท่าเทียม และการออกแบบเป็นกลางทางเพศ ที่ไม่ระบุเพศ มีความเป็นกลางเกี่ยวกับเพศที่ง่ายต่อความเข้าใจ ไม่ต้องมาถามหรือนิยามว่าการเข้าห้องน้ำจะต้องเกี่ยวกับเพศ ที่จะสร้างความลำบากใจให้แก่ผู้ใช้งาน เพราะการเข้าห้องน้ำคือการมาขับถ่าย

จากการสอบถามในการออกแบบเป็นกลางทางเพศของโรงภาพยนตร์ ให้กลุ่มลูกค้าร่วมโหวตรูปแบบห้องน้ำเอ ที่ส่งเสริมความเป็นส่วนตัวมากขึ้นหรือรูปแบบบี ที่คำนึงถึงการใช้งานได้อย่างรวดเร็ว โดยมีทั้งหมด 398 โหวต ผลลัพธ์คือ ลูกค้าเลือกการออกแบบบี ประมาณ 67.1% เพราะมีการจัดการด้านพื้นที่ดีกว่า ปัจจัยหลักที่เลือกคำตอบนี้เป็นเพราะ เป็นการออกแบบที่ใช้งานได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากสถานที่นี้คือโรงภาพยนตร์ เมื่อลูกค้าดูหนังเสร็จพร้อมกันทุกคนก็อาจจะเข้าห้องน้ำพร้อมกันหมด ทำให้กังวลเรื่องของการจัดการพื้นที่ แม้ว่าการออกแบบเอนั้น จะสร้างความเป็นส่วนตัวมากขึ้นภายในห้องน้ำ แต่ก็ส่งผลให้มีห้องส้วมน้อยลง และการที่ภายในห้องส้วมมีอ่างล้างมือจะทำให้ผู้ใช้งานใช้เวลาานกว่าปกติ ฉะนั้นแล้วแบบบี จึงตอบโจทย์มากที่สุดสำหรับโรงภาพยนตร์นี้ (Alamo Drafthouse Cinema, 2016)

การหาวิธีออกแบบที่สามารถเข้าใจถึงปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง และหาแนวทางเหมาะสมเพื่อการแก้ไขที่ตรงจุด ไม่ว่าจะเป็นการต่อยอดพัฒนาให้เกิดแนวคิดใหม่ที่จะ

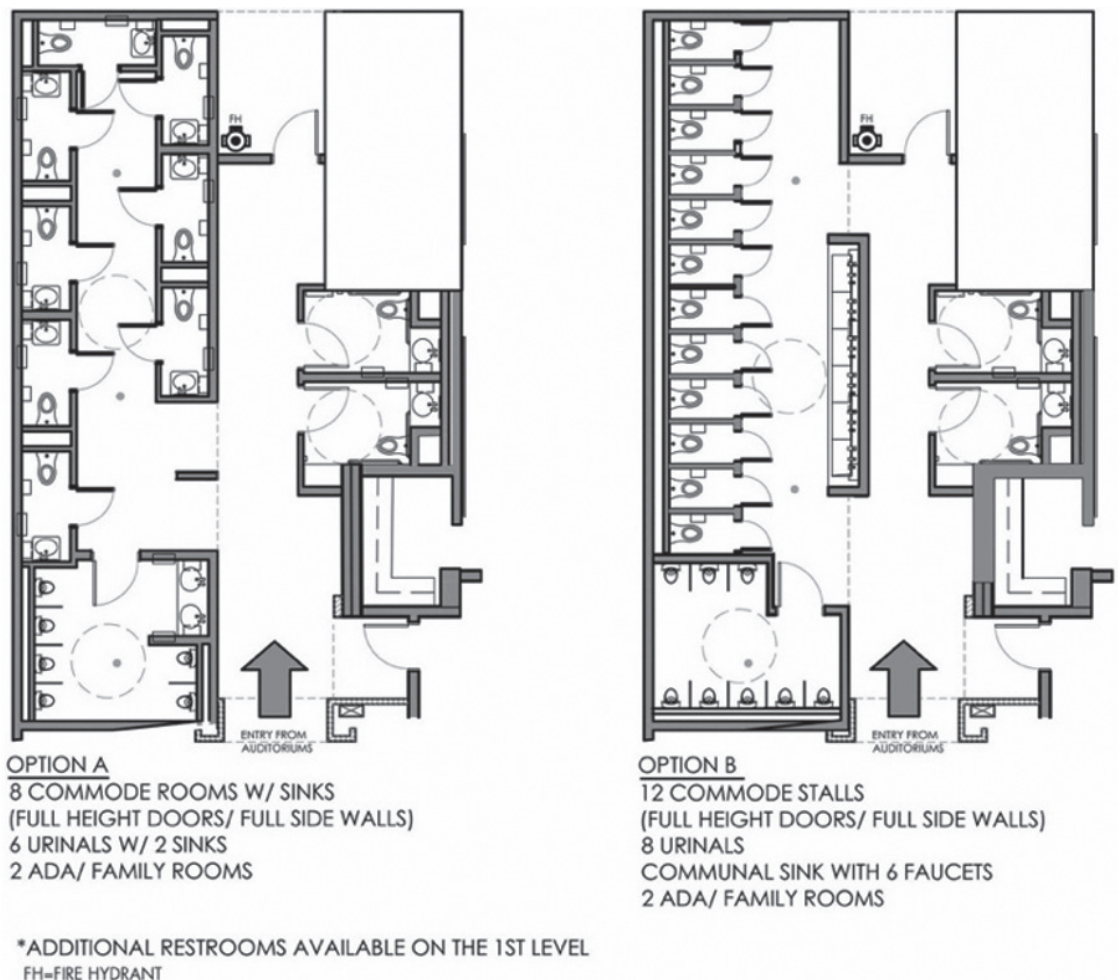
ตอบโจทย์กับผู้ใช้งาน Design thinking เป็นแนวคิดที่มีระบบโดยกระบวนการนั้น มีการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาคำตอบอยู่ 5 ขั้นตอน คือ เข้าใจถึงปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง (empathize) ระบุปัญหาจากการวิเคราะห์ข้อมูล (define) หาแนวทางการแก้ไขปัญหา (ideate) ทำแบบจำลองเพื่อให้เห็นตัวอย่าง (prototype) นำแบบจำลองมาทดสอบจริงกับผู้ใช้งาน เพื่อหาผลลัพธ์ (test) (โกลัญญา อภิสนทสมบัติ, 2560)

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่เริ่มจากการศึกษานำร่อง เพื่อหาปัญหาการใช้งานในห้องน้ำสาธารณะจากกลุ่มคนหลากหลายทางเพศในสังคมไทย และใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยกระบวนการแนวคิด Design thinking จากการพัฒนาการศึกษานำร่องนั้น ได้ทราบปัญหาการใช้งาน ที่ระบุความเป็นส่วนตัวของคนที่มีความหลากหลายทางเพศ จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาโดยใช้วิธีการสร้างต้นแบบของห้องน้ำด้วยการออกแบบแผนผังห้องน้ำสาธารณะจำลอง ผ่านการทำสัมภาษณ์เชิงปฏิบัติการร่วมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีความหลากหลายทางเพศเพื่อให้ได้แนวทางการออกแบบแบบมีส่วนร่วม

แบบสอบถามนำร่อง ถูกนำมาใช้เพื่อสอบถามถึงประสบการณ์ของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศจำนวน 50 คน โดยใช้ชุดคำถามปลายเปิดว่าปัญหาใดเป็นอุปสรรคการเข้าห้องน้ำสาธารณะตามห้างสรรพสินค้า ขึ้นน่าย่านศูนย์กลางธุรกิจ

คำตอบจากผู้ให้ข้อมูลตามสะดวกนั้นเกิดข้อสรุปได้ว่า รสนิยมทางเพศไม่ได้เป็นปัจจัยของปัญหาในการเลือกเข้าห้องน้ำ แต่การแสดงออกทางเพศที่ไม่ตรงตามเพศกำเนิดนั้นเป็นอุปสรรคต่อการเข้าใช้ โดยเฉพาะผู้ชายข้ามเพศเมื่อต้องบอกเพศกำเนิดที่เป็นเรื่องส่วนตัวก่อนเข้าห้องน้ำนั้นจึงเป็นปัญหาค่อนข้างมากสำหรับผู้ชายข้ามเพศ เพราะสังคมไม่มีความเข้าใจหรือรับรู้การมีอยู่ของผู้ชาย

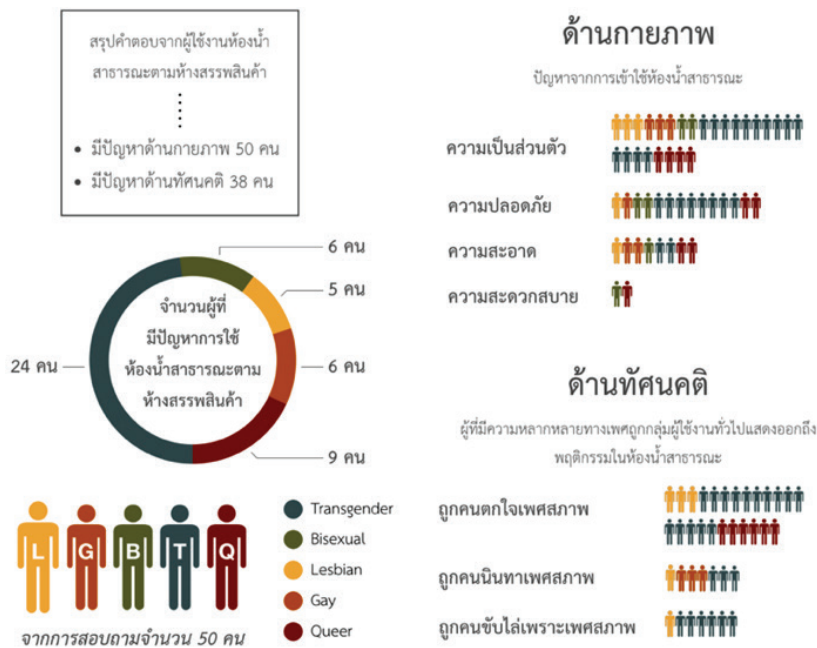

ภาพที่ 1 ห้องน้ำแบบเป็นกลางทางเพศของโรงภาพยนตร์ อะลามโ ดรอฟท์เฮาส์
 ที่มา: Tim, 2016 (ภาพจาก Alamo Drafthouse Cinema)

ข้ามเพศ จึงเกิดอุปสรรคความกดดันกับสภาพแวดล้อม
 ความเป็นส่วนตัวในการเลือกใช้ห้องน้ำสาธารณะ

ขั้นตอนหลักที่ 1 เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาการใช้งาน
 ห้องน้ำในเบื้องต้นแล้ว ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลดังกล่าวมา
 ออกแบบบทสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็น
 ผู้ชายข้ามเพศ จำนวน 20 คน แบ่งเป็นทรานส์เวสไทด์
 หรือผู้ที่ยังไม่ได้แปลงเพศจำนวน 10 คน และทรานส์

เช็กชวลหรือผู้ที่ผ่านการแปลงเพศแล้วจำนวน 10 คน โดย
 เน้นการสอบถามประสบการณ์และอุปสรรคการเข้าใช้
 ห้องน้ำสาธารณะในห้างสรรพสินค้าย่านศูนย์กลางธุรกิจ
 ทั้งจากการนัดสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวและการสัมภาษณ์
 ทางโทรศัพท์ โดยคำถามหลักในการสัมภาษณ์ คือ ปัจจัย
 สภาพแวดล้อมใดเป็นปัญหาต่อความเป็นส่วนตัวในการ
 ใช้ห้องน้ำสาธารณะในห้างสรรพสินค้าของผู้ชายข้ามเพศ

แผนภูมิรูปภาพ 1 ข้อมูลจากผู้ทำแบบสอบถามนักร้อง
ที่มา: ผู้วิจัย

ขั้นตอนหลักที่ 2 คือ การเสนอแนะแนวทางการแก้ไข
ปัญหาเรื่องความเป็นส่วนตัว ด้วยวิธีการจัดกลุ่มผู้ให้
ข้อมูลหลัก มีการพูดคุยเกี่ยวกับการออกแบบห้องน้ำ
สาธารณะ all-gender และทำสัมมนาเชิงปฏิบัติการ
ที่เป็นการออกแบบร่วมกับผู้วิจัย มีการคัดเลือกกลุ่ม
ผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง จากทุกเพศวิถีที่สนใจการ
ออกแบบห้องน้ำสาธารณะ

เนื่องจากต้องการให้เพศต่าง ๆ ได้ร่วมกันช่วยแก้ไขปัญห
อย่างเป็นทางการในการออกแบบครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถ
รวบรวมจำนวนได้ทั้งหมด 18 คน แบ่งการจัดกลุ่มเป็น 3
ครั้ง แทนด้วยกลุ่ม เอ บี และ ซี ครั้งละ 6 คน เพื่อร่วม
กันแสดงความคิดเห็นพร้อมทั้งให้ร่วมทดลองออกแบบผัง
ห้องน้ำที่อยู่ภายใต้แนวคิด Queer Universal Design
โดยใช้ผังห้องน้ำจากห้างสรรพสินค้าสยามพารากอน
ในปัจจุบันทั้งสองแบบขนาดเล็กและขนาดใหญ่เป็น
กรณีศึกษาในการวิพากษ์วิจารณ์

ขั้นตอนหลักที่ 3 คือ การนำแบบห้องน้ำที่ได้นั้น
ไปสอบถามจากบุคคลทุกเพศวิถี ซึ่งต่างก็มีสิทธิ์ในการ
ใช้ห้องน้ำแบบ all-gender อย่างเท่าเทียมกัน โดย
ผู้ให้ข้อมูลนั้นมีจำนวนทั้งสิ้น 100 คน มีอายุ 18-60 ปี
แบ่งเป็นผู้หญิง 44 คน ผู้ชาย 26 คน และกลุ่มคนที่มีความ
หลากหลายทางเพศ 40 คน เฉพาะผู้ที่เคยเข้าใช้ห้องน้ำ
สาธารณะย่านศูนย์กลางธุรกิจเท่านั้น ผู้วิจัยเลือกใช้วิธี
การทำแบบสอบถาม เป็นชุดคำถามปลายเปิด เพื่อ
สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการออกแบบ All-
Gender restroom ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ในงานวิจัย
เชิงคุณภาพของขั้นตอนหลักที่ 2

ผลการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนหลักที่ 1 จากการสัมภาษณ์กลุ่มทรานส์เวสไทด์
พบว่าปัญหาสำคัญอันดับหนึ่ง คือ ป้ายสัญลักษณ์มีเพียง
เฉพาะเพศหญิงและเพศชาย การที่ร่างกายของผู้ให้ข้อมูล
กลุ่มนี้ยังไม่ผ่านการเปลี่ยนแปลงสรีระ จำเป็นต้องใช้

ห้องน้ำหญิง ทำให้เกิดปัญหาระหว่างเข้าใช้งานจากบุคคลที่อยู่ภายในหรือบุคคลที่กำลังเข้าห้องน้ำ มักเกิดความตกใจและสับสนต่อผู้ชายข้ามเพศที่เป็นทอม ผู้ชายข้ามเพศบางคนต้องจำใจพยายามไม่คิดว่าคนอื่นจะมองตนอย่างไร โดยจะรีบเข้าและออกจากห้องน้ำเพื่อไม่让自己รู้สึกอึดอัดเวลาที่ถูกผู้หญิงจ้องมองหรือถูกแม่บ้านทักท้วงว่าเข้าห้องน้ำผิด ส่วนปัญหาที่รองลงมา คือ ปัญหาการจัดโซน ที่สามารถเห็นผู้ชายข้ามเพศจากเงาสะท้อนกระจก ทำให้ผู้ชายข้ามเพศถูกจ้องมองจนไม่มีความเป็นส่วนตัว

ส่วนผลการสัมภาษณ์กลุ่มทรานส์เช็กชวล พบว่าปัญหาอันดับหนึ่งในการใช้ห้องน้ำสาธารณะ คือ ผนังกันระหว่างห้องส้วมที่ไม่มีมิดชิดและมีช่องว่าง ทำให้รู้สึกไม่สบายใจและไม่ใช่ส่วนตัว บางคนแก้ไขปัญหาด้วยการหาสิ่งของมาปิดช่องว่างเพราะความวิตกกังวลว่าอาจจะเกิดภัยคุกคามทางเพศได้ ปัญหารองลงมา คือ ฝักันระหว่างโถปัสสาวะ ผู้ชายข้ามเพศบางคนผ่านการผ่าตัดแปลงเพศหรือคนที่ใช้อุปกรณ์อวัยวะเพศเทียมช่วยการปัสสาวะ มักรู้สึกไม่สบายใจเมื่อยืนปัสสาวะหากไม่มีฝักันที่มิดชิด และปัญหาอันดับสุดท้าย คือ การจัดโซนภายในห้องน้ำ เนื่องจากพื้นที่ในห้องน้ำมีจำกัด บางครั้งการจัดโซนก็เป็นปัญหาในการยืนคอย เพราะผู้ชายข้ามเพศบางคนยังไม่ผ่าตัดแปลงเพศ ต้องยืนรอเข้าห้องส้วมในพื้นที่โถปัสสาวะ จึงเกิดความไม่สบายใจในการยืนรอเข้าห้องส้วม

สรุปแล้วจะเห็นได้ว่าสรีระภายนอกของผู้ชายข้ามเพศมีผลต่อการเกิดปัญหาด้านความเป็นส่วนตัวที่แตกต่างกัน กลุ่มทรานส์เวสไต์ ที่ถูกสังคมเรียกว่าทอมนั้น จะมีปัญหาที่สำคัญคือป้ายสัญลักษณ์ เพราะรูปสัญลักษณ์การแสดงออกทางเพศที่ไม่ตรงกับพื้นที่ครอบครองของเพศหญิง ทำให้เกิดปัญหาด้านทัศนคติที่ตามมา ส่วนปัญหาของคนที่ใช้สื่กระบวนกรข้ามเพศอย่างทรานส์เช็กชวลส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องผนังกันระหว่างห้องส้วมและฝักันโถปัสสาวะ เพราะร่างกายที่เป็นชายแต่ยังมีอวัยวะเพศหญิงหรือมีอวัยวะเพศที่ยังไม่สมบูรณ์ ถ้าวัสดุดังกล่าวไม่มีความมิดชิด อาจเกิดความไม่สบายใจที่ไม่มีความเป็นส่วนตัว และกังวลถึงภัยคุกคามทางเพศได้

ขั้นตอนหลักที่ 2

กลุ่มเอ ให้ความสำคัญเป็นสิ่งแรกกับการใช้งานอย่างเท่าเทียม ต้องการให้ออกแบบป้ายสัญลักษณ์เป็นกลางทางเพศที่ไม่มีกรอบเพศ และอันดับต่อมาที่ให้ความสำคัญคือ ความเป็นส่วนตัวในการจัดโซนภายในห้องน้ำ พื้นที่ขนาดใหญ่ควรจะมีการจัดโซนโถปัสสาวะให้มิดชิดและเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างอ่างล้างมือในโซนนั้น แต่ถ้าเป็นห้องน้ำขนาดเล็กพื้นที่ภายในอาจมีข้อจำกัด จึงต้องการเพียงจัดการให้โซนโถปัสสาวะอยู่ในมุมหลังห้องเพื่อบังสายตาสำหรับผู้หญิง และลำดับต่อมาให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดการวัสดุที่ปลอดภัยต่อการคุกคามได้ คือ มีการออกแบบให้ผนังกันระหว่างห้องมีความสูงจรดเพดานและยาวลงมาถึงพื้น ฝักันระหว่างโถปัสสาวะก็ควรสูงเกินระดับสายตา เพิ่มบานพับระหว่างโถปัสสาวะเพื่อบังสายตา และสิ่งสุดท้ายที่ให้ความสำคัญ คือ ต้องการสร้างบรรยากาศที่ดีปลอดภัย ถ้าเป็นห้องน้ำขนาดใหญ่ควรเพิ่มกระจกบานใหญ่ไว้ในหลังสุดของห้องน้ำเพื่อตรวจสอบความปลอดภัย ไม่ให้มีมุมอับทางสายตา

กลุ่มบี ให้ความสำคัญเกี่ยวกับวัสดุภายในห้องน้ำที่สร้างความเป็นส่วนตัวมากที่สุด ในห้องน้ำขนาดใหญ่ คือ กระจกที่ติดตั้งไว้หน้าห้องน้ำเพื่อความสะดวกรวดเร็วในการใช้งาน โดยมีกระจกเงาเต็มตัวสำหรับส่องคนเดียวเพื่อความเป็นส่วนตัว มีเคาน์เตอร์สำหรับแต่งหน้าเฉพาะ โดยที่ไม่รบกวนกับผู้ที่ใช้งานอ่างล้างมือ ส่วนห้องน้ำขนาดใหญ่และห้องน้ำขนาดเล็กควรมีห้องส้วมพื้นที่กว้างพอให้มีอ่างล้างมือพร้อมกระจกส่วนตัวด้วยเช่นกัน ความสำคัญเกี่ยวกับวัสดุต่อมา คือ มีการปรับเปลี่ยนผนังกันระหว่างห้องส้วม ควรปิดให้มิดชิดแต่ต้องเหลือพื้นที่ประตูไว้ประมาณ 10 เซนติเมตร เพื่อความปลอดภัยต่อผู้ใช้งานและอันดับสุดท้ายที่ให้ความสำคัญเรื่องความเป็นส่วนตัวคือ ระยะห่างระหว่างบุคคล เมื่อเป็นห้องน้ำขนาดใหญ่ควรกันห้องให้มิดชิดและมีอ่างล้างมือไว้ทางเข้าออกของโซนนั้น แต่ถ้าเป็นห้องน้ำขนาดเล็กการจัดโซนจะแตกต่างจากห้องน้ำขนาดใหญ่ เนื่องจากระยะห่างระหว่างบุคคลน้อย ทำให้แนวคิดไม่เปิดกว้างสำหรับทุกเพศอย่างอิสระ โดยที่ภายในห้องน้ำไม่มีผนังกันแบ่งเพศอย่างชัดเจน เพื่อให้เพศหลากหลายเลือกเข้าตามความต้องการ

ภาพที่ 2 สัมมนาเชิงปฏิบัติการกับผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 กลุ่ม
ที่มา: ผู้วิจัย

กลุ่มซี สิ่งที่สำคัญอันดับแรก คือ การใช้งานได้อย่างเท่าเทียมโดยให้ห้องน้ำขนาดใหญ่มองถึงการใช้งานที่หลากหลายฟังก์ชัน จัดห้องน้ำคนพิการเป็นการใช้งานที่หลากหลายซึ่งทุกคนสามารถใช้ได้ไม่เพียงเฉพาะคนพิการเท่านั้น และการออกแบบที่มีการปรับเปลี่ยนให้ห้องส้วมขนาดใหญ่ โดยภายในมีอ่างล้างมือและโถปัสสาวะ เพื่อรองรับคนที่ต้องการความเป็นส่วนตัว และคนที่ต้องการแต่งตัวภายในห้องส้วมที่ต้องใช้พื้นที่กว้าง หรือบางคนก็พาลูกเข้าห้องน้ำด้วยกัน และควรเพิ่มเติมเคาน์เตอร์วางของพร้อมกระจกไว้แต่งหน้าแยกจากอ่างล้างมือ เพื่อสร้างพฤติกรรมการใช้งานที่เหมาะสม ในส่วนห้องน้ำขนาดเล็กที่มีพื้นที่จำกัด จึงต้องแบ่งโซนโถปัสสาวะที่สร้างความเป็นส่วนตัวได้เพียงเล็กน้อย สิ่งที่สำคัญลำดับต่อมา คือ การออกแบบที่ดูปลอดภัยอย่างติดกระจกบานใหญ่หลังห้องน้ำขนาดใหญ่ ส่วนห้องน้ำขนาดเล็กให้จัดอ่างล้างมือไว้มุมห้องน้ำ และภายในห้องน้ำควร

เข้าถึงง่ายไม่มีความซับซ้อนเกี่ยวกับการใช้งาน และอันดับความสำคัญสุดท้าย คือ ออกแบบวัสดุให้มีความเป็นส่วนตัว คือ ผนังกั้นระหว่างห้องควรมีขีดเพื่อความปลอดภัย

เมื่อผู้ให้ข้อมูลหลักของกลุ่มเอ บี และ ซี และผู้วิจัย ร่วมกันออกแบบ All-Gender restroom จากรูปแบบผังตัวอย่างของห้างสรรพสินค้าพารากอนที่มีห้องน้ำขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ตามแนวทางทฤษฎี Queer Universal Design เพื่อสร้างแนวทางการใช้งานที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย การออกแบบของแต่ละกลุ่มให้ความสำคัญความเป็นส่วนตัวที่แตกต่างกัน จากผู้ให้ข้อมูลหลักของกลุ่มเอ มองความเป็นส่วนตัวเรื่องการแสดงออกทางเพศที่เท่าเทียม หัวใจหลักของแปลนนี้ คือ การไม่สร้างกรอบเพศ เสริมความเป็นส่วนตัวด้านความปลอดภัยทางวัสดุและบรรยากาศที่เป็นมิตรกับทุกเพศ ส่วนผู้ให้ข้อมูล

หลักของกลุ่มบีให้ความสำคัญเรื่องความเป็นส่วนตัวการทำธุระภายในห้องน้ำและความสบายใจของเพศหญิงเป็นหลัก เนื่องจาก All-Gender restroom มีความเสี่ยงกับภัยคุกคามสำหรับเพศหญิง และสุดท้ายการออกแบบของผู้ให้ข้อมูลหลักของกลุ่มซี คำนึงถึงสำคัญเรื่องการใช้งานได้หลากหลายฟังก์ชันเป็นหลัก เนื่องจากห้องน้ำนี้อยู่ในสถานที่ห้างสรรพสินค้า ควรจะคำนึงถึงความหลากหลายของผู้ใช้งานเช่นกัน ในส่วนการออกแบบของแต่ละกลุ่มที่เหมือนกัน คือ กล่าวถึงวัสดุผนังกันระหว่างห้องส้วมที่มีมิติชัดเพื่อสร้างความปลอดภัย ความสบายใจให้แก่ผู้ใช้งานที่ใช้ห้องน้ำร่วมกับทุกเพศ

ขั้นตอนหลักที่ 3 ผลการวิจัยขั้นตอนสุดท้ายพบว่า ผู้ที่เห็นด้วย 76% กับการออกแบบ All-Gender restroom จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ตัวอย่าง สามารถแบ่งออกเป็น 9 เพศ โดย 82% มาจากผลสำรวจของผู้หญิง (28 ใน 34 คน) 69% มาจากผลสำรวจของผู้ชาย (18 ใน 26 คน) 70% มาจากผลสำรวจของเกย์ (7 ใน 10 คน) 67% มาจากผลสำรวจของไบเซ็กชวล (จาก 2 ใน 3 คน) 80% มาจากผลสำรวจของคนข้ามเพศ (8 ใน 10 คน) 100% มาจากผลสำรวจของอินเตอร์เซ็ก (1 คน) 100% มาจากผลสำรวจของควีร์ (4 คน) และ 100% มาจากผลสำรวจของนอนโบนารี (5 คน) โดยมีเพศที่ไม่เห็นด้วยกับการออกแบบ All-Gender restroom ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ตัวอย่างทั้งสิ้น 57% มาจากผลสำรวจของเลสเบี้ยน (4 ใน 7 คน)

คุณสมบัติของแปลนห้องน้ำจากผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสามตัวอย่าง ที่ได้รับความเห็นชอบมากที่สุดจากผู้ตอบแบบสอบถาม คือ *ผนังกันระหว่างห้องส้วมที่มีมิติชัด ผนังโชนสำหรับโถปัสสาวะที่สร้างความเป็นส่วนตัว และการออกแบบป้ายสัญลักษณ์ที่ไม่กำหนดกรอบเพศ* โดยให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า คุณสมบัติทั้งสามนี้ สามารถทำให้เข้าห้องน้ำได้อย่างสบายใจ และไม่ถูกจ้องมองว่าเป็นเพศที่แปลกแยก ซึ่งมาจากความเห็นชอบทั้ง 8 เพศ คือ ผู้หญิง ผู้ชาย เกย์ ไบเซ็กชวล คนข้ามเพศ อินเตอร์เซ็กส์ ควีร์ และ นอนโบนารี

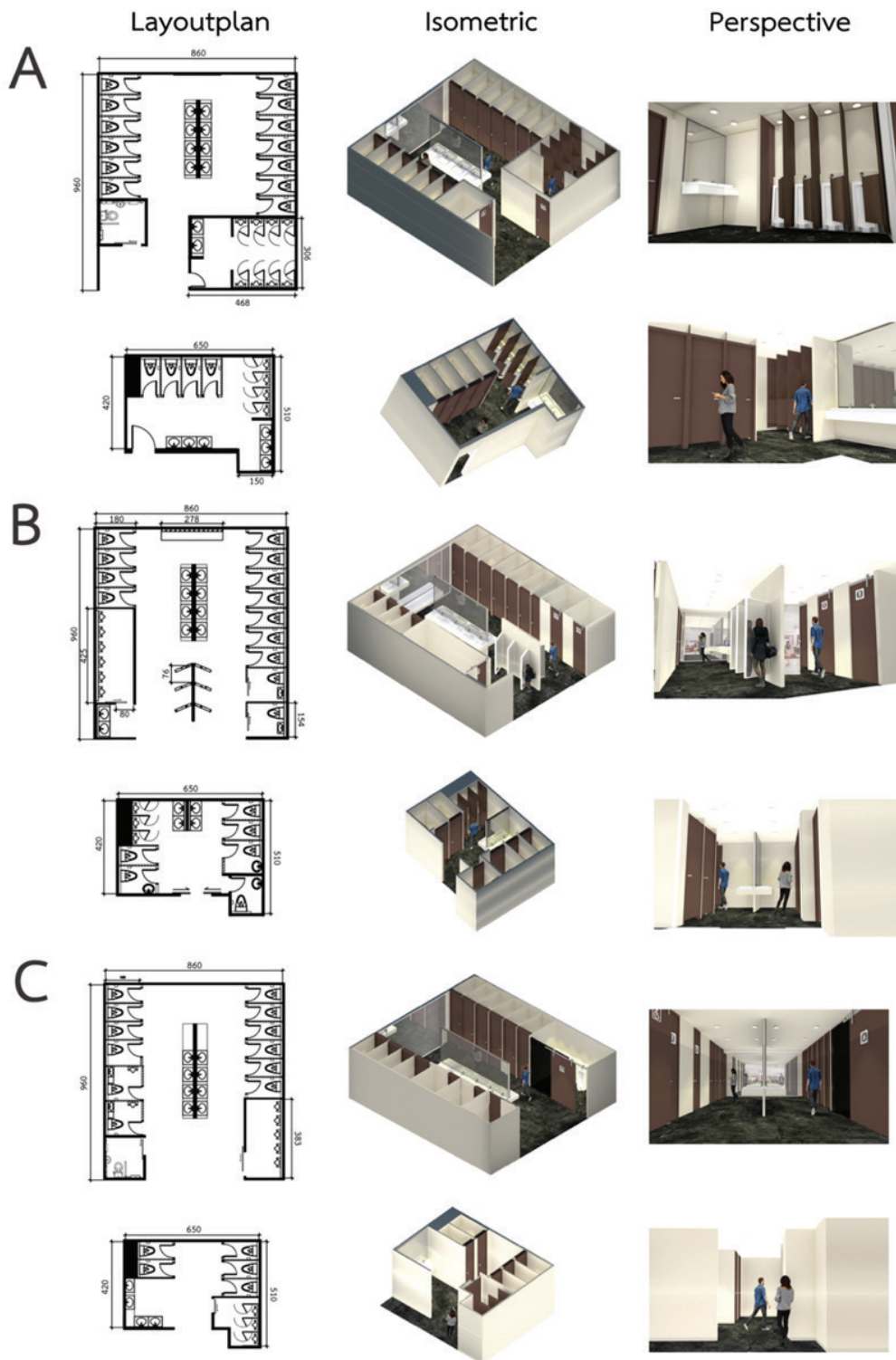
คุณสมบัติของแปลนห้องน้ำที่ได้รับความเห็นชอบรองลงมาเป็นอันดับสอง จากกลุ่มให้ข้อมูลหลัก บี และ ซี คือ *ห้องส้วมขนาดใหญ่ที่มีอ่างล้างมือเพื่อสามารถจัดการธุระได้อย่างเป็นส่วนตัว* โดยมาจากความเห็นชอบทั้ง 6 เพศ คือ ผู้หญิง เลสเบี้ยน เกย์ คนข้ามเพศ ควีร์ และ นอนโบนารี

คุณสมบัติของแปลนห้องน้ำจากผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสามตัวอย่าง ที่ได้รับความเห็นชอบรองลงมาเป็นอันดับสาม คือ *ฝักันระหว่างโถปัสสาวะ* โดยข้อคิดเห็นจากผู้ตอบแบบสอบถามผู้ชายบางส่วน หลีกเลี่ยงการใช้งานโถปัสสาวะใกล้กับผู้อื่น เพราะกังวลเกี่ยวกับการกระเด็นของปัสสาวะ ดังนั้น การที่มีฝักันระหว่างโถปัสสาวะของผู้ให้ข้อมูลหลัก ส่งผลให้ได้รับความเห็นชอบจาก 5 เพศ คือ ผู้ชาย เกย์ ไบเซ็กชวล คนข้ามเพศ และ นอนโบนารี

คุณสมบัติของแปลนห้องน้ำของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก บี และ ซี ที่ได้รับความเห็นชอบรองลงมาเป็นอันดับสี่ คือ *ห้องน้ำคนพิการ* โดยผู้ตอบแบบสอบถามเพศหญิงบางส่วนคิดเห็นว่าอำนวยความสะดวกแก่คนในครอบครัวที่ต้องการดูแลผู้สูงอายุ ส่งผลให้ได้รับความเห็นชอบจาก 3 เพศ คือ ผู้หญิง ผู้ชายและ อินเตอร์เซ็ก

คุณสมบัติของแปลนห้องน้ำจากผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสามตัวอย่าง ที่ได้รับความเห็นชอบรองลงมาเป็นอันดับห้า คือ *กระจกเงาสะท้อนหลังห้องน้ำเพื่อให้ไม่มีมุมอับทางสายตา* โดยจากข้อคิดเห็นผู้ตอบแบบสอบถามของผู้หญิง และ ผู้หญิงข้ามเพศ ชี้แจงว่ากระจกเงาที่ถูกวางไว้ด้านหลังนั้น ทำให้มองเห็นพฤติกรรมการใช้งานร่วม ดังนั้น ความสามารถในการมองเห็นได้ทั่วถึง จึงเอื้อต่อความรู้สึกปลอดภัยในการใช้ All-Gender restroom ร่วมกัน

คุณสมบัติของการออกแบบห้องน้ำที่ไม่ได้รับการเห็นด้วยจากผู้ให้ข้อมูลหลักมี 3 คุณสมบัติ คือ ความปลอดภัย เมื่อสถานที่ตั้งห้องน้ำสาธารณะอยู่ในห้างสรรพสินค้า ผู้ใช้งานไม่สามารถตรวจสอบคนที่เดินเข้าออกภายในห้องน้ำได้ คุณสมบัติรองลงมาคือ การออกแบบห้องน้ำขนาดเล็ก ซึ่งไม่มีความเป็นส่วนตัว และพื้นที่ค่อนข้างแคบ สร้างความ

ภาพที่ 3 ผลลัพธ์การออกแบบห้องน้ำสาธารณะในชั้นตอนที่ 2 ของกลุ่ม เอ บี และ ซี
ที่มา: ผู้วิจัย

อีตอัดใจเมื่อทุกเพศมาอยู่รวมกัน และคุณสมบัติสุดท้ายคือ มีความซับซ้อนในการออกแบบโซนกระเจงาส่วนตัวภายในห้องน้ำขนาดใหญ่ของกลุ่มตัวอย่าง บี โดย ผู้หญิงผู้ชาย และ อินเตอร์เซ็ก ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเป็นการใช้งานที่เข้าถึงยาก

การสรุปผลวิจัย

โดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่าปัญหาการเข้าใช้ห้องน้ำสาธารณะของผู้ชายข้ามเพศทั้งทรานส์เวสไต์ และ ทรานส์เซ็กชวล คือ ปัญหาการออกแบบด้านกายภาพของห้องน้ำ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดป้ายสัญลักษณ์ที่สร้างกรอบเพศให้เลือกเข้าห้องน้ำชายหรือหญิงเท่านั้น วัสดุผนังกันระหว่างห้องและฉากั้นระหว่างโถปัสสาวะที่ไม่มิดชิด รวมไปถึงการจัดโซนของฟังก์ชันการใช้งาน ที่ไม่ได้คำนึงถึงความเป็นส่วนตัวแก่ผู้ชายข้ามเพศที่มีความหลากหลายทางเพศ จึงส่งผลไปสู่ปัญหาด้านทัศนคติของผู้เข้าใช้เช่นกัน ฉะนั้น การหาแนวทางการแก้ไขปัญหานี้โดยใช้หลัก Queer Universal Design เป็นการตอบโจทยความต้องการ ที่สร้างความเป็นส่วนตัวและสบายใจให้ผู้ชายข้ามเพศ

เมื่อผู้ตอบแบบสอบถามทุกเพศส่วนใหญ่มีความคิดเห็นตรงกันว่า หากมีการออกแบบ All-Gender restroom เพื่อใช้จริงห้องน้ำควรมีขนาดพื้นที่อย่างต่ำประมาณ 83 ตารางเมตร เพราะจะสามารถสร้างความเป็นส่วนตัวในการจัดสรรพื้นที่ได้ดีขึ้น จากหลักการสร้างระยะห่างเว้นว่างระหว่างบุคคล เช่น การสร้างโซนห้องสำหรับโถปัสสาวะ โซนสำหรับพื้นที่แต่งตัวที่แยกออกจากโซนอ่างล้างมือ และห้องส้วมขนาดใหญ่ที่รองรับการใช้งานที่หลากหลาย ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการปรับเปลี่ยนวัสดุภายในห้องน้ำที่สร้างความเป็นส่วนตัวมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ผนังกันระหว่างห้องส้วม ฉากั้นระหว่างโถปัสสาวะ การออกแบบป้ายและการออกแบบภายในห้องน้ำที่เป็นมิตรต่อทุกเพศ ด้วยวิธีการปรับเปลี่ยนสัญลักษณ์ที่ไม่ระบุเพศ จะไม่ส่งเสริมการตีตราและแบ่งแยกผู้ใช้ห้องน้ำเพื่อการใช้งานสำหรับทุกคนอย่างแท้จริง

อภิปรายผล

เมื่อทราบถึงปัญหาจากประสบการณ์โดยตรงของกลุ่มผู้ชายข้ามเพศนั้น ทำให้รับรู้ถึงสาเหตุของปัญหาและอุปสรรคต่อการใช้งาน ในทางสถาปัตยกรรมที่ผู้ออกแบบไม่ตระหนักถึงการใช้งานของคนกลุ่มนี้ เนื่องจากทัศนคติทางสังคมให้ความสำคัญเพียงผู้ที่เกิดมาตรงกับเพศกำเนิดชายและหญิงเท่านั้น ดังนั้น ห้องน้ำในปัจจุบันจึงมีเพียงห้องน้ำชายและห้องน้ำหญิงเท่านั้น ทำให้ผู้ชายข้ามเพศต้องใช้ห้องน้ำอย่างไม่มีความเป็นส่วนตัว กระอักกระอ่วนและไม่สบายใจ นั่นจึงเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของผู้ชายข้ามเพศ หรือผู้หญิงที่เข้าใช้งานห้องน้ำสาธารณะภายในพื้นที่ที่มีเพศชายและเพศหญิงเท่านั้น

การวิจัยนี้เป็นเพียงแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านกายภาพในห้องน้ำสาธารณะต่อความเป็นส่วนตัวเพื่อผู้ชายข้ามเพศ ตามหลัก Queer Universal Design โดยเลือกใช้รูปแบบ All-Gender restroom ดังนั้น การออกแบบห้องน้ำในรูปแบบดังกล่าวฯ จึงเป็นรูปแบบห้องน้ำในอุดมคติ จากคนจำนวนหนึ่งในสังคมร่วมแสดงความคิดเห็นเท่านั้น

เมื่อผู้วิจัยได้นำเสนอแปลนห้องน้ำสาธารณะที่คนในสังคมไทยส่วนใหญ่ไม่เคยเห็น จึงได้รับเสียงวิพากษ์วิจารณ์ถึงการออกแบบที่มีความหลากหลาย และส่งผลให้ผู้ตอบแบบสอบถามตระหนักถึงปัญหาของผู้ชายข้ามเพศมากขึ้น โดยสัดส่วนของผู้ทำแบบสอบถามแต่ละเพศนั้น ก็บ่งบอกถึงทัศนคติที่เห็นด้วยต่อการออกแบบ All-Gender restroom เพื่อนำมาปรับใช้ในสังคม

ข้อเสนอแนะ

อุปสรรคการสร้าง All-Gender restroom เกิดจากปัญหาในสังคมไทยยังมีความเหลื่อมล้ำทางเพศ ฉะนั้น เป็นเรื่องที่ต้องระวังในการกำหนดขอบเขตอย่างละเอียดอ่อน ผู้ออกแบบควรมีจิตใจที่เปิดกว้างในการออกแบบต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ถ้าต้องการปรับใช้ All-

Gender restroom ควรทำการศึกษาเพื่อเข้าใจถึงพฤติกรรมสภาพแวดล้อมสถานที่ตั้งของกลุ่มผู้ใช้งานให้เป็นอย่างดี เป็นการส่งเสริมให้ผู้คนเกิดความมั่นใจต่อการใช้งาน

บรรณานุกรม

- โกศลัญญา อภิสนทสมบัติ. (2560). *สรุปความหมาย วิธีการ และความรู้ที่เกี่ยวข้องกับ Design Thinking*. สืบค้นเมื่อ 11 มิถุนายน 2562, จาก <https://medium.com/@Kolanya>
- กาญจน์นันท ดอกพุด. (2561). *FTM Guidebook* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็ม แอนด์ เอ็ม เลเซอร์พริ้นต์.
- บุษกร สุริยสาร. (2557). *อัตลักษณ์และวิถีทางเพศ ในประเทศไทย/ องค์การแรงงานระหว่างประเทศ ประจำประเทศไทย กัมพูชา และ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว; โครงการส่งเสริมสิทธิ ความหลากหลาย และความเท่าเทียมในโลกของการทำงาน (PRIDE)*. กรุงเทพฯ: องค์การแรงงานระหว่างประเทศ.
- พุทธิกนต์ สมมาตรย์. (2554). การสร้างความเป็นส่วนตัวในพื้นที่สาธารณะ. *วารสาร Veridian คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 4(1), 95-110.
- ฉัฟวอร์ณ ลีรพงษ์กุล. (2559, 11 ตุลาคม). *A great public space: พื้นที่สาธารณะที่ดีควรเป็นอย่างไร? สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2560*, จาก <https://www.schoolofchangemakers.com/knowledge/11075>
- Alamo Drafthouse Cinema. (2016). *We're looking for your feedback on two gender-neutral bathroom designs for Mueller*. Retrieved 2017, March 10, from https://twitter.com/drafthouse/status/738443162239139840?fbclid=IwAR0gLP_96GWU-INV4PPRJ1AGFOEKHLDrGvj-PmFB1ZpClvGeqp5x5YC6mpc
- Hall, E. T. (1966). *The hidden dimension* (1st ed.) Garden City, NY: Doubleday.
- Killermann, S. (2017). *Comprehensive* list of LGBTQ+ vocabulary definitions*. Retrieved 2017, December 10, from <http://itspronouncedmetrosexual.com/2013/01/a-comprehensive-list-of-lgbtq-term-definitions/>
- Monika, M. & Jason, C. (2012). *Queer Universal Design* [Electronics version]. *Journal of Manifesto for Queer Universal Design Research*, 61-63.
- Tim, L. (2016). *Design a quality gender-neutral bathroom for the new Mueller Alamo Drafthouse Cinema*. Retrieved 2017, March 10, from <https://www.facebook.com/AlamoAustin/posts/first-of-all-thanks-everyone-for-providing-great-feedback-as-we-attempt-to-design/1022592091129679/>